

COLLS, CACERES I PESQUERES A SÓLLER

Joan Rosselló Geli

Grup de Recerca de Climatologia, Riscs Naturals i Territori.
Departament Ciències de la Terra, Universitat de les Illes Balears
XX Jornada d'Antroponímia i Toponímia. La Real, 2007

INTRODUCCIÓ

La caça i la pesca són dues activitats amb un arrelament important a l'illa de Mallorca, tant a nivell sociocultural com a nivell històric. Ambdues apareixen recollides a diverses fonts com un element característic ja a l'etapa prehistòrica i que s'estén al llarg dels segles fins arribar als nostres dies (Arxiduc Lluís Salvador 1962, Rullan i Mir 1885).

A l'actualitat, tant la caça com la pesca presenten un major component lúdicoesportiu encara que també persisteixen com activitats de manteniment de la tradició malgrat haver perdut aquell component econòmic antic, el fet de ser un complement alimentari del món rural dominant a Mallorca i magre en aliments. Ja en ple segle XX, la caça de tords especialment va tenir un boom (Mayol 1980), a causa de l'aparició del temps lliure amb el canvi de model d'activitats econòmiques, el que va afavorir que molta gent empràs els moments d'esbarjo per anar a caçar.

En aquest sentit, i segons les dades de la Direcció General de Caça, el nombre de llicències a la vall l'any 2003 era de 780, repartides entre les 707 de tipus A (amb escopeta) i les 73 de tipus B (amb filats). S'ha d'advertir que els posseïdors d'una llicència de tipus A també estan autoritzats a utilitzar arts tradicionals permeses, per la qual cosa potencialment poden ser caçadors a coll més diversificats. Ara bé, si s'ha de fer cas a les fonts orals consultades, el nombre de caçadors joves està minvant mentre que encara es manté com a pràctica ben videnca dins grups de població adulta, de 50 anys endavant. El mateix fet passa amb la pesca a brumeig al litoral, pràctica que en el seu temps fóra molt popular i a què cada vegada menys gent s'hi dedica i manco els joves.

Aquesta minva de l'interès del jovent per la caça i la pesca duu aparellat un fenomen de pèrdua de riquesa cultural, en concret, de la pèrdua de topònims que es referien a l'espai on es duen a terme aquestes activitats.

La comunicació que es presenta intenta esbrinar els noms de colls, caceres i pesqueres de Sóller, situant-los geogràficament, per afavorir el seu coneixement i evitar la seva pèrdua. La metodologia emprada ha estat la realització d'entrevistes amb caçadors i pescadors de la vall així com també, el treball de camp per observar in situ la localització d'aquests llocs i el seu estat actual. De cada topònim s'ha fet una fitxa per a facilitar el seu emmagatzemant i

un posterior tractament, indicant la data de l'entrevista, el nom de l'informador, el topònim i la seva situació geogràfica. A continuació, s'han passat les dades a un suport cartogràfic per poder dur a terme una comparació amb les dades toponímiques del mapa 1:5000 de Mallorca, tasca que encara està en desenvolupament.

DEFINICIONS

Segons el *Diccionari Català-Valencià-Balear* (DCVB), consultat a la seva pàgina web, els espais on es caça i pesca es poden definir com:

COLL: 'freu o espai estret entre dos arbres per on solen passar els tords a l'albada o a entrada de fosc, i on els caçadors paren els filats per agafar-los (Mall.)'.

CACERA: 'lloc abundant de caça'.

PESQUERA: 'lloc destinat a pescar-hi, on abunda el peix'.

Com podem apreciar, la definició més concreta és la del coll, que es refereix de manera específica a la caça del tord mitjançant els filats. Tant la cacera com la pesquera són definides de manera més general. Les fonts orals consultades parlen de pesquera com aquell espai a les roques on hi ha moltes possibilitats de pescar, oblades sobretot. I per cacera entenen un lloc entre els arbres on s'amaga el caçador dins un recinte fet amb branques perquè els ocells no el puguin veure i amb una òptima línia de tir respecte als arbres on es posen els tords.

Dins la definició del coll trobem a més una component temporal, el que permet fer referència a 3 mots lligats a la caça. En concret, ens referim a l'alba, el gran dia i la colgada.

L'expressió «anar a fer *alba*» s'entén com el fet d'anar a caçar de bon matí, abans de la sortida del sol, per poder ser al lloc quan els tords surten en direcció a la plana.

La *colgada* es refereix al moment en què els tords tornen cap al bosc quan enfosqueix per anar a dormir, quan es colguen.

Finalment, el *gran dia*, com indica el nom, és dedicar una jornada completa a la caça, des de l'alba fins la colgada.

El declivi de l'activitat caçadora a la vall suposa doncs la pèrdua, no només de noms de llocs, sinó també d'una riquesa lingüística associada que deixa d'emprar-se i podria arribar a desaparèixer.

ELS TOPÒNIMS

El recull de topònims s'ha fet mitjançant entrevistes a caçadors i pescadors de Sóller. En primer lloc, es presenta la llista de noms ordenada segons el tipus d'activitat realitzada i indicant la zona on se situen. Posteriorment, s'ha fet un intent de classificació segons els trets definidors de cada topònim per afavorir un comentari final. Aquesta classificació està formada per 4 categories en les quals s'agrupen els topònims arreplegats.

Colls de tords

1. Es Pandango. Can Prohom.
2. Es Frare. Can Prohom.
3. Es Foradet. Can Prohom.
4. Coll de sa Senyora. Can Prohom.
5. Es Dos. Can Prohom.
6. En Pocaroba. Son Micos.
7. N'Última Hora. Son Micos.
8. Es Coll Nou. Son Micos.
9. Coll des Senyor. Monnàber.
10. Es Guitarrer. Montcaire.
11. Es Perameny. Montcaire.
12. Ca Don Jaume. Montcaire.
13. Es Fondet. Montcaire.
14. Coll des Carboner. Montcaire.
15. Coll des Rotllo de Sitja. Montcaire.
16. Es Lloer. Bàlitx.
17. Es Pi. Bàlitx.
18. En Pipeta. Bàlitx.
19. Sa Rota de Dalt. Bàlitx.
20. S'Ample. Bàlitx.
21. Coll de sa Viga. Bàlitx.
22. Sa Roqueta. Bini Gran.
23. Sa Madona. Bini Gran.

Caceres

1. S'Alzina d'en Carreró. Barranc de Biniaraix.
2. Ses Oliveres d'en Sisó. Barranc de Biniaraix.
3. Es Pins d'en Cameta. Barranc de Biniaraix.
4. Alzina de Rocafort. Es Teix.
5. Pi d'en Bardi. Comuna de Fornalutx.
6. Sa Coma d'en Grau. Comuna de Fornalutx.

Pesqueres

1. Penyal que s'Engronsa. Alconàsser.
2. Es Juncar. Alconàsser.
3. Es Cingle. Es Cingles.
4. S'Escala. Es Cingles.
5. S'Altar. Es Cingles.
6. Punta Gavina. Es Cingles.

7. S'Escat. Muleta-Cap Gros.
8. S'Escatet. Muleta-Cap Gros.
9. Torrent d'en Corell. Muleta-Cap Gros.

Els grups per classificar els noms de pesqueres, caceres i colls són 4. En concret ens referim a (1) noms relacionats amb el món pagès, (2) nom o malnoms de caçadors i/o pescadors, (3) trets geogràfics o biogeogràfics i (4) noms curiosos.

(1) Noms de la societat tradicional

Dins aquest grup s'inclouen 5 colls de tords dels 23 arreplegats. Es Frare, sa Senyora, es Senyor, es Carboner i sa Madona que són figures de la ruralia mallorquina i, per les informacions rebudes, fan referència a la persona que anava en aquell coll a caçar.

(2) Noms o malnoms

Trobam aquí dos topònims de colls i totes les caceres, fent un total de 8 noms. En els colls parlem de Ca Don Jaume a Montcaire i d'en Pipeta a Bàltx. Les 6 caceres presenten el nom del propietari de les terres on es troben o bé, del caçador que l'emprava normalment. Tenim així s'Alzina d'en Carreró, ses Oliveres d'en Sisó, es Pins d'en Cameta, s'Alzina de Rocafort, es Pi d'en Bardí i sa Coma d'en Grau.

(3) Trets geogràfics i biogeogràfics

És aquest grup el que inclou més noms, en concret 20. Val a dir que hi podem incloure els 6 noms de caceres ja que totes tenen, a part del nom del caçador, el nom d'un arbre o d'un accident geogràfic (sa Coma). Pel que fa als colls, hi podem trobar topònims com es Perameny, es Pi, es Rotllo de Sitja o sa Roqueta, que fan referència a arbres i elements físics de l'espai, ja siguin naturals ja siguin d'origen antròpic.

Si ens referim a les pesqueres, de les 9 arreplegades, 8 pertanyen en aquest grup. Es Juncar, es Cingle, s'Escala, s'Altar, punta Gavina, s'Escat, s'Escatet i el torrent d'en Corell són topònims que fan referència a trets definidors del lloc on es pesca. S'Escala pel camí que duu fins la pesquera, s'Altar per la forma de la roca a vorera de mar o es Cingle pel nom de la punta on se situa la pesquera.

(4) Noms curiosos

Hi ha tot un seguit de topònims que provoquen més d'un mal de cap a l'hora de la seva classificació. En alguns casos, es fa difícil conèixer l'origen del nom que rep aquest espai ja que s'ha perdut en el temps. En altres, l'explicació és més fàcil però, malgrat tot, el topònim no pot ser inclòs en cap dels grups anteriors.

Trobam així un nom de pesquera, el penyal que s'Engronsa. Segons en Toni Cilia, només pots entendre el significat del nom si et trobes pescant sobre el penyal un dia de mal temps. El penyal s'aguanta sobre dues pedres i l'aigua passa per sota de manera que els cops de les ones sembla que t'engronsen.

Tenim també 9 colls dins aquest grup: es Pandango, es Foradet, es Dos, en Pocaroba, n'Última Hora, es Coll Nou, es Guitarrer, es Fondet i es Coll de sa Viga. Alguns tenen un significat prou clar, així n'Última Hora és perquè els tords solien caure als filats al final de la jornada, a la colgada. Es Coll Nou és un coll fet nou i es Foradet és un topònim que sorgeix del fenomen de fer forats.

Segons Rullan (1986), un forat és un lloc on es prova de fer un coll a prop d'un de fama reconeguda per aprofitar el camí dels tords que volen una mica desviats. Així, es Foradet quedà com a nom del coll.

Pel que fa en es Dos, el seu nom prové de la quantitat de tords capturats. El caçador sempre deia que, en acabar el dia, només havia caçat dos tords, encara que no fos així.

Trobam també noms on l'explicació sembla més difícil d'assolir. En Pocaroba, es Fondet o es Coll de sa Viga en són exemples. Tal vegada, amb el desenvolupament d'una feina de camp més extensa es podrà trobar l'origen del mot.

COMENTARI

La feina presentada no és més que un avançament d'una tasca més extensa, que encara es duu a terme.

S'ha intentat esbrinar el nom de colls, caceres i pesqueres a la vall de Sóller mitjançant entrevistes i treball de camp.

En vista dels resultats, caldrà estendre el nombre de fonts consultades, tant a nivell oral com també amb la recerca de possibles fonts escrites.

Els topònims arrellegats mostren la importància de la caça amb filats (23 colls identificats) i el seu ampli repartiment pels vessants de les muntanyes que envolten la vall. En canvi, haurà de desenvolupar-se una major recerca de noms de caceres i pesqueres. En el primer cas, una dificultat afegida és la ràpida pèrdua del topònim ja que solen ser espais de caça més efímers que un coll. En el cas de les pesqueres s'ha de dir que hi ha un gran secretisme en la seva localització, de manera que de les 3 fonts entrevistades només una va accedir a facilitar dades per a situar geogràficament aquests espais.

La situació dels llocs de caça i pesca sobre un suport cartogràfic permetrà crear un mapa de l'evolució d'aquestes activitats al llarg del segle passat, quina localització tenien i com ha pogut variar en el temps (si ho ha fet); així com també, veure com perviuen aquests topònims fins als nostres dies.

AGRAÏMENTS

Volem donar les gràcies a les fonts orals que ens han permès desenvolupar la tasca presentada. En Toni, en Vicens i en Xavier han estat de gran ajuda pel seu coneixement dels llocs de caça i pesca de la vall.

BIBLIOGRAFIA

ARXIDUC LLUÍS SALVADOR. *De la caza, pesca y navegación*. Palma: Imprenta Alcover, 1962.

MAYOL, J. «La caça dels tords (Gen. Turdus) a les Balears; Anàlisi de les captures d'aus anellades fins a 1975». A: *Trabajos de Geografía*, 35. Palma: 1980 (pp. 113-125).

RULLAN I MIR, J. *Historia de Sóller y Fornalutx*. Palma: Imprenta Felipe Guasp, 1885.

RULLAN, O. «Els noms dels colls de tords d'Esporles, vall de Superna i Banyalbufar Oriental». A: *Butlletí de la Societat d'Onomàstica*. Palma, 1986.

INTERNET

Diccionari Català-Valencià-Balear. Consulta realitzada el 26 de febrer de 2007.